

Catalunya i l'esclafament de les nostres llibertats per Felip V. L'abundància de la documentació i la manca de temps, em privaren de realitzar, i de molt, la tasca assenyada. Em vaig haver de contentar amb recollir les dades corresponents als anys 1697 i 1698. És entre aquestes dades que figura el fet a què em referia.

El 20 d'octubre de 1697 es signava a Ryswijk la pau general entre Lluís XIV i els coaligats d'Augsburg. El 9 de desembre del mateix any, i com a conseqüència de Ryswijk, es signava a Vilafranca un tractat parcial, sobre l'evacuació pels francesos de les places fortes que havien apressat [sic] a Catalunya, entre elles Girona. Aquest tractat tingué compliment el 9 de gener de 1698, data en la qual les tropes franceses deixaren Girona.

Pocs dies després feren llur arribada els soldats espanyols. Els gironins agençaren els balconis i els carrers, i reberen l'exèrcit espanyol amb gran entusiasme. El redactor del Manual d'Acords de 1698⁵ conta que la gent exclamava «grans crits de Visca Espanya!».⁶

El veritable significat d'aquestes expressions és difícil de determinar. S'ha de tenir en compte que el predit redactor distingia sempre entre «los catalans y las tropas espanyolas», i que en referir-se a l'exèrcit reial el qualificava sempre amb el nom de tropes d'Espanya, en lloc de dir, simplement, les nostres armes o tropes, com hauria estat escaient d'estar convençut que Catalunya formava part integrant de l'estat espanyol. Amb tot...

Fins que altra documentació ens aclarí el

valor d'aquelles expressions, restarà sentat un fet: la minva del valor de Catalunya-nació entre els catalans de les darreries del segle XVII. Existia una predisposició dels esperits a reconèixer la transformació que s'havia produït en el nom d'Espanya, una preadaptació, podríem dir, de Catalunya a la unitat castellana sota la consigna espanyola. Aquest ambient m'ha fet sospitar més d'una vegada sobre la realitat històrica del 1714, i si seria necessari procedir a una revisió completa dels precedents i desenvolupament d'aquella lluita que Sampere intitulà: *Fin de la Nación Catalana*.

JAUME VICENS

5. La naturalesa d'aquest assaig fa prescindible tot gènere de cites, les quals es poden trobar amb facilitat en les obres corrents, a excepció d'algunes que figuren en la meua obra *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516*, d'imminent aparició. No obstant, per la importàcia del detall, cito aquí que la narració del M. A. 1698, on es reporten els fets esmentats, comença al foli 41. (*Nota de Jaume Vicens Vives*)

6. Jaume Vicens reprenqué aquesta referència, citant el treball que avui publiquem, a l'article *Gerona després de la paz de Ryswick, 1698*, publicat als «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses» II (1947), ps. 5-49, reproduït també a *Obra dispersa*, vol. I, ps. 44-71. Malgrat que en aquest article Vicens explota molt més sistemàticament la documentació que consultà a Girona l'any 1930 quan hi feia el servei militar, no aporta res de nou amb relació al tema del seu article de 1936.

Underground vol dir metro (II), per Jaume VallcorbaPlana.

Un dels trets determinants vistos a la nota anterior¹ que podien arribar a donar un punt de partida cap a una definició aproximada de l'*underground* i, en conseqüència, la classificació d'un determinat material, va ser la forma en la qual aquells productes apareixien i eren distribuïts. La hipòtesi consistia a formular que entrarien dins la classificació *underground* aquells productes que rebutgessin sistemàticament els mitjans de producció i distribució estàndard, o les obres produïdes dins un medi descontracturat i sense limitacions comercials o socials, alhora que tenen una clara voluntat d'incidència social, de transformació d'un medi ambient determinat.

1. Vid. VALLCORBA PLANA, *Underground* vol dir metro, «Els Marges» núm. 8 (setembre 1976), ps. 131-137.

Molts d'aquells productes estudiats aleshores han anat canviant d'enfocament amb el pas del temps. Molta part d'aquells editors-creadors, d'una manera també molt similar al que va succeir als Estats Units de Nord-Amèrica, focus, com ja es va veure, de referència, han decidit deixar de banda el seu paper d'editors, i s'han limitat a actuar com a simples creadors i a donar les seves realitzacions a editorials més o menys establertes per a la seva publicació, distribució i venda. Així, aquells productes han deixat de vendre's primordialment a les parades improvisades a les entrades dels festivals, reunions massives o al carrer, i han obtingut dels quioscs de la Rambla o de les llibreries un tros d'aparador o de taula per exposar-se. No vull dir amb això que hagin desaparegut els venedors més o menys im-

provisats, i alguns festivals de música o alguns mítings amb regust àcrata continuen essent testimonis de tal forma d'exposició i venda, així com la botiga «Zap»: certament existeix encara aquesta forma d'actuar, però ja no és l'única i, el que és més important, tampoc ja no és la vehiculació ideal o programàtica, sinó una forma més de vendre els productes. Els dibuixants o autors, doncs, s'han anat independitzant dels grups amb més o menys cohesió dins el camp editorial *underground*, i han collaborat fins i tot en revistes palesament *overground*; i no solament això, sinó que, si en el primer *comix underground* conegut, «El Rollo Enmascarado», hi havia una noteta que autoritzava explícitament la reproducció total o parcial del material imprès, en una de les darreres publicacions es prohibeixen de manera tàcita tals apropiacions, acollint-se als tractats ginebrins.

El camp de la música presenta, ara per ara, una perspectiva similar, si bé la seva evolució era més previsible: els grups musicals necessiten una gran quantitat de diners per al seu equip, alhora que necessiten també d'una promoció i un capital per gravar els seus discs. Una possibilitat de sortida menys encarada que la convencional la presentava Zeleste, que, associada amb Edígsa, podia oferir una casa gravadora i distribuïdora amb tots els avantatges de la comercialitat i, alhora, mantenir una independència de criteri pel que fes referència al caire de la música conreada pels músics aglutinats sota la marca. Oferia encara més: un local que, amb el mateix nom, s'havia convertit en un nucli de reunió de bona part del públic potencial d'aquells grups, i constituïa un centre de promoció immillorable. Val a dir, de tota manera, que el local ha canviat: després d'una bona —i fins i tot excel·lent— arrencada inicial s'ha convertit, donat el seu èxit desbordant i a la manca absoluta de competència real, en un negoci en el sentit més restringit del terme, a la vora fins i tot de l'agressió comercial. Per una altra banda, els grups, tret d'excepcions lloables i potser degut a una crisi de confiança en l'operativitat de la música més estrictament experimental, s'han decidit en general, tot i que hi ha excepcions, com *Música Urbana*, per exemple, per la pràctica d'una música sense gaires escarafalls, i es dediquen, cada vegada més, a anar darrera els gustos musicals del moment, i adopten ara una observança *revival* que només té interès —i en el cas de l'Orquestra Plateria en té molt— dins el marc de les festes populars o les revetlles.

En cinema ha succeït alguna cosa similar. Molts d'aquells productors marginals o han optat pel silenci (que no crec definitiu però que ara existeix) o ho han fet pel rodatge

de films comercials en 35 mm. Jordi Cadeña, per exemple, ha rodat ja el seu primer llarg-metratge sobre una novella de Juan Marsé, Bigas Luna ha fet el mateix sobre una novella de Vázquez-Montalbán, i Antoni Padrós, amb capital madrileny, ha començat el rodatge d'un nou film amb pas ample.

El panorama, pel que fa a les produccions marginals, no sembla gaire afalagador: per una banda, els dibuixants de *comix* s'han refugiat dintre les editorials; per l'altra, els músics sembla que hagin renunciat a l'experimentalisme; els realitzadors de cinema o bé sembla que estiguin aturats o es dediquen a fer films comercials i, finalment i amb molt poques excepcions, els fabricants d'objectes han anat caient en el pitjor dels gustos i en la millor de les repeticions i l'autoplagi.²

De tota manera, el buit deixat per aquelles publicacions marginals sembla que l'ha anat omplint un tipus de producte que, si de fet no era inexistent, no tenia tanta importància en volum. Em refereixo als productes generats des dels camps de la literatura i l'art, en el sentit més estricte, i també a algunes publicacions polítiques. Certament, apareixen encara revistes aïllades de *comix* amb pretensions més o menys paral·leles a les que van tenir les seves predecessores, com el «Estómago Eléctrico», feta per un tal «Rubiales», o la revista «Paradís», de la qual ha aparegut un número, però el seu camp d'interès és bastant migrat, a causa de la repetició general dels pressupòsits anteriors. Cal remarcar, de tota manera, la pervivència o aparició de publicacions no centrades específicament a Barcelona i que se situen, a nivell de qualitat, molt més amunt que les publicacions barcelonines. Aquest és el cas dels *tebeos* «Bzzz» i «Dau-Dau Companyia», fets pel grup Els Tbus del Cingle a València, en català i amb una estètica i una tècnica molt més arrelada a les tradicions del país que no pas les que havíem vist anteriorment (cal exceptuar, per la seva qua-

2. Entre aquestes excepcions cal destacar, per la seva originalitat i l'alt grau d'interès dels seus productes, Josep Mañà, antic integrant de l'Aiguadevidre, que realitza objectes molt arrelats a les tradicions populars, juntament amb la seva dona, en una masia de Montserrat, alhora que ha fet també dos llibres: el primer, netament *underground*, *En Josepet, el manobre i la caixa de música* (1975), i el segon, editat per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, el *Petit llibre de l'Estel* (1977), tots dos dedicats als infants. També els objectes realitzats per una noia anònima que prenen, com a punt de partida, fragments de textos poètics, escrivint-los a mà sobre roses de paper retallades o objectes amb mirall. En aquest darrer cas, els poemes estan copiats a l'inrevés, i cal llegir-los des del mirall.

litat, el ja ressenyat *A València*, d'Herrando Mariscal, molt lligat plàsticament i ideològic a aquestes noves publicacions, així com els seus nous treballs, *Metrópolis*, per exemple). També el «Neon de Suro», que surt a Mallorca i que es distribueix d'una forma gratuïta a tot aquell que la demani. En aquest cas, el mecanisme de subvenció és el següent: es demana a un autor que faci un número, i les seves possibilitats són il·limitades, sempre que adequi el seu treball a les mides i al pressupost econòmic de la revista, impresa en format i paper de diari, a una tinta i amb una mitjana de quatre fulls. Els dibuixos originals queden en propietat dels promotors del «Neon», que, al cap d'un temps, els exposen i venen; d'aquesta manera aconsegueixen diners per tal de poder continuar l'empresa. Fins fa relativament poc, aquesta revista només admetia dibuixos o textos d'autors balears, però ara accepten i demanen col·laboracions d'arreu dels Països Catalans. Tampoc no són de Barcelona, tot i que el seu nivell de qualitat se situa molt per sota de les dues col·leccions esmentades (en realitat no són sinó una continuació comarcal dels *tebeos* barcelonins amb molt poques modificacions substancials, però totes elles amb una voluntat de resposta «cultural»), les revistes «Comuna» de Manresa, «Dolcet Verí» de Reus, i «Paradís» i «Tarrakomix» de Tarragona. De la primera, que pretén canviar de format i títol a cada aparició, n'ha sortit el segon volum, anomenat «El Serpentí», i ha creat al seu voltant una espècie d'editorial marginal a l'estil de la més vella escola; ja ha fet una publicació de poemes castellans il·lustrats amb dibuixos manipulats de Doré, *Descenso a los Infernos*, molt en la línia d'un William Blake, que tantes influències havia tingut subterràniament en el primer *underground*. La segona només n'ha tret un número i, de les terceres, «Paradís» sembla la més interessant, mentre que «Tarrakomix» és la continuació d'una anterior «Octobriana», feta pels mateixos autors i en castellà. «Tarrakomix», que va començar també en castellà, sembla que vagi canviant de mica en mica la seva llengua de redacció, publicant cada vegada més en català.

De les barcelonines, a part de les dues esmentades anteriorment i d'una sèrie de *tebeos* «mínims» realitzats per una ampliació esporàdica del grup del «Rollo» deguda a una exposició al local *Magic* de Barcelona (*tebeos* certament interessants i en una sèrie de sis diferents), es continua editant, amb els mateixos pressupòsits que la van iniciar, «La Claraboya», amb quatre números publicats, dirigida per un personatge anomenat José Miguel González Marcén, àlies «Navarrete», àlies «Onliyou», el qual afirma haver fet la primera revista literària del món en

la qual no es té en compte la qualitat dels textos literaris publicats. La revista extreu el seu nom d'una frase cèlebre de Dick Turpin, i el seu director col·labora a un programa nocturn de la ràdio amb un espai anomenat «Onliyou y Montesol» (el tal Montesol havia estat també un col·laborador habitual de les primeres revistes i *comix*), programa immergit dins una estricta tradició germans Marx.

A part aquestes excepcions dins la depauperació editorial més estrictament *underground*, hi ha, com deia, una altra sèrie de publicacions que podrien continuar aquella manera de fer editorial. Aquest és el cas del que anomenava publicacions polítiques o de literatura i art. Per una banda, doncs, sembla ser que han decidit un tipus de publicació similar als *collectius* àcrates. Cal veure, per exemple, els fulls informatius dels «presos comuns», anomenats *Quienes no han tenido jamás el «derecho» a la(s) palabra(s) se lo toman ya!!!*, amb tres números al carrer; la revista «Itaca», que reproduceix textos d'escriptors catalans coneguts i ja publicats a altres llocs al costat de treballs de personatges estrictament desconeguts i molt possiblement integrants d'aquests *collectius*, i que té també tres números editats. Al costat d'aquestes publicacions continuades, hi ha també una col·lecció de poesia, editada per «El Borinot Ros» i a la col·lecció «El Borinot Negre». Sospito que al darrera d'aquest peu editorial s'amaga el *collectiu* àcrata de Sant Andreu, i n'han sortit dos números, el darrer dels quals és l'anomenat *Una porta... Un parany Una clau... Una acció*, signat per Ramon. Si bé no pagat ni editat pels *collectius* àcrates, sinó per una associació de veïns, cal destacar també la continuació dels fulls anomenats «Butifarra!», amb un fort contingut polític i amb una distribució gràfica a l'estil dels *comix*. Bé: deixant de banda el «Butifarra!», amb un altre origen, els treballs publicats per aquests *collectius* són prou nombrosos, dels quals, els ressenyats són els més representatius i notables. Remarco només, per acabar, fulls del tipus de *¡Construiremos barrios y ciudades nuevas!*, que també emprà les formes *comix* per tal de divulgar idees estrictament polítiques.

Sense gaires escarafalls *underground*, però amb les mateixes característiques que les anteriors, hi ha les publicacions específicament dedicades a l'art i la literatura. Així, per exemple, la revista «Tectual», de la qual només ha aparegut un número i que ha estat realitzada per Biel Mesquida, Quim Monzó, C. Hernández-Mor, Pere Comas, Santi Pau i Josep Albertí. També l'edició pirata dels poemes de Joan Salvat-Papasseit, que ja va per la tercera edició i que ampollosament s'anomena *Poesia Completa*. Lli-

bres com *El bell país on els homes desitgen els homes*, editat pel seu autor, Biel Mesquida Amengual, o com la revista «Pollen d'Entrecuix», amb dos números simultanis, miscellanis, i coordinada per Narcís Comadira, Quim Monzó i Jaume VallcorbaPlana, que aplega textos i dibuixos inèdits i pornogràfics. Dins el camp més estrictament artístic, l'*Humilde homenaje de Respeto y Gratitud a mis dignos Profesores*, d'Eugènia Balcells, ironia sobre els mètodes represius i alienadors de l'ensenyament tradicional, feta a base de collages sobre els quaderns escolars; els dos llibres de l'Eulàlia, *Inventemos también nosotros* i *Vivendes... Vivendes*, sèrie de fotografies amb un muntatge especial de contrast i amb una clara intencionalitat política. Cal mencionar també dins aquest camp la desaparició de la col·lecció de postals iniciada per Manel Valls i Emma Masferrer, amb deu números publicats i que consistien, cada un, en una sèrie de deu postals fetes per artistes diversos especialment per a la col·lecció. A un altre

nivell, les edicions totalment artesanals (impresos en serigrafia fets a casa pel mateix autor) d'Isidro Mateo, i, bo i que no imprès, l'acte programàtic realitzat pel pintor Robert Llimós al barri de la Ribera, i que consistí en una pintada als murs feta amb *spray* i en diferents tons de blau amb el mot «Mediterrani», manifest o antimanifest anònim.

La cosa, ara per ara, està així (juny de 1977). Potser aquestes publicacions darrerament ressenyades vagin omplint el buit que havien deixat aquelles altres. De tota manera és útil de constatar que, molt notòriament, han anat desapareixent en un percentatge bastant elevat aquelles influències dominants que es podien detectar en els productes ressenyats a les primeres notes sobre el tema, i han adquirit cada vegada més els nous productes un caire autònom o, si més no, més lliure d'imperialismes. Un pas important, crec jo, cap a l'assoliment d'una autèntica operativitat.

JAUME VALLCORBAPLANA